

Trynitarne wymiar Objawienia Bożego w ujęciu adhortacji *Verbum Domini* Benedykta XVI

Adhortacja *Verbum Domini*¹ ukazuje Objawienie Boże w perspektywie trynitarnej². Ojciec, Syn i Duch Święty tworzą jedno *principium* Objawienia, jednak każda z Osób Bożych jest zaangażowana w to dzieło w sposób sobie właściwy³. Zasadniczą rolę odgrywa w nim Bóg Ojciec, który od nikogo nie pochodzi, ale jest *źródłem* pochodzenia Syna i Ducha Świętego⁴. Według Benedykta XVI, autentyczne rozumienie Objawienia chrześcijańskiego zakłada przedstawienie, w wymiarze ekonomii zbawczej, relacji między Synem i Duchem Świętym: *Misja Syna oraz misja Ducha Świętego są nierozłączne i stanowią jedyną ekonomię zbawienia* (VD 15). Papież, nawiązując do myśli teologicznej św. Ireneusza z Lyonu, nazywa Syna i Ducha Świętego *dwiema rękami Ojca* (VD 15)⁵. Dokonując analizy Objawienia chrześcijańskiego w ujęciu trynitarne, należy zatem przedstawić, jaką rolę spełnia w nim wcielone Słowo Boże i Duch Święty.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja trynitarne wymiaru Objawienia Bożego w ujęciu adhortacji *Verbum Domini*. W naszych rozważaniach podjęto następujące zagadnienia: dialogiczny wymiar Objawienia, Ojciec objawia się przez swoje odwiecznie *Słowo w Duchu Świętym*, Syn Boży i Objawienie oraz Duch Święty i Objawienie.

¹ Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Verbum Domini”. O Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła* (30.09.2010), odtąd skrót: VD.

² Por. N. Eterović, *Posynodalna adhortacja apostolska „Verbum Domini” (prezentacja)*, OsRomPol 1(239)2011, s. 15.

³ Por. M. Rusecki, *Objawienie Boże*, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 867.

⁴ Por. IX Synod w Toledo. *Wyznanie wiary*, w: *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, s. 102.

⁵ Ireneusz, *Adversus haereses*, IV, 7, 4: PG 7, 992-993; V, 1, 3: PG 7, 1123; V, 6, 1: PG 7, 1200.

1. Dialogiczny wymiar Objawienia

W adhortacji *Verbum Domini* papież podkreśla, że *nowość Objawienia biblijnego polega na tym, że Bóg daje się poznać w dialogu, który pragnie prowadzić z nami* (VD 6)⁶. Objawienie Boże stanowi swoistą *przestrzeń* spotkania Boga i człowieka, tworzy płaszczyznę dialogu oraz otwiera drogę prowadzącą do powstania ścisłej i trwałej wspólnoty między Stwórcą i stworzeniem⁷. Konstytucja dogmatyczna *Dei verbum*, do której odwołuje się papieskie nauczanie, stwierdza, że *niewidzialny Bóg w swojej wielkiej miłości przemawia do ludzi jak do przyjaciół (...) i przestaje z nimi (...), aby zaprosić i przyjąć ich do wspólnoty z sobą*⁸. Ostatecznego źródła komunii, do której zostali zaproszeni ludzie należy szukać w misterium Boga będącego miłością (1 J 4,16)⁹. Punktem wyjścia takiego rozumowania jest przekonanie, że Bóg zwraca się do człowieka, by obdarzyć go udziałem we własnym szczęściu, gdyż uczestniczenie w *życiu Boga, Trójcy Miłości, daje „pełną radość”* (por. 1 J 1,4) (VD 2). Bóg, udzielając się człowiekowi, kieruje się tylko i wyłącznie miłością¹⁰, gdyż *ten, kto kocha, odkrywa dobro istnienia określonej osoby, jest szczęśliwy z tego powodu, że osoba ta istnieje*¹¹. Kluczem umożliwiającym zrozumienie *prawdy Boga i prawdy o Bogu jest miłość*¹². Objawienie Boże ukazuje zatem wewnętrzną postawę i działanie osobowego Boga, który – motywowany nieskończoną miłością – zwraca się do człowieka i zaprasza go do dialogu, dokonującego się za pomocą słów i czynów, czyli środków właściwych dla komunikacji międzyosobowej¹³.

Podstawową rolę w nawiązaniu głębokiej życiowej relacji między Bogiem a człowiekiem odgrywa słowo Boże. Ujmując problem w jeszcze szerszym kontekście, trzeba zauważyć, że słowo stanowi adekwatny sposób wypowiedzania się osoby wobec osoby, gdyż cechuje się szczególną zdolnością odsłaniania

⁶ Por. *Relatio ante disceptationem*, OsRomPol 12(318)2008, s. 14-15.

⁷ W książce *Święto wiary. O teologii mszy świętej* J. Ratzinger pisze: *Objawienie staje się dialogiem między Stwórcą a stworzeniem, który prowadzi człowieka do jednoczenia z Bogiem (...). Cała Biblia jest dialogiem: z jednej strony Objawienie, słowo i czyn Boga, a z drugiej – odpowiedź człowieka, który przyjmuje słowo Boga i daje Mu się prowadzić*. J. Ratzinger, *Święto wiary. O teologii mszy świętej*, Kraków 2006, s. 14-15.

⁸ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, 2; odtąd skrót: DV; por. VD 6.

⁹ Por. Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25.12.2005), 1-2; W. Beinert, *Teologiczna teoria poznania*, Kraków 1998, s. 126.

¹⁰ Por. P. Ide, *Chrystus daje wszystko. Teologia miłości Benedykta XVI*, Kraków 2011, s. 40.

¹¹ J. Ratzinger, *Patrząc na Chrystusa*, Warszawa 1991, s. 58.

¹² Por. J. Szymik, *Teologia Benedicta*, t. 1, Katowice 2010, s. 224, 212.

¹³ Por. M. Rusecki, *Objawienie Boże*, dz. cyt., s. 860.

różnych wymiarów osobowości i komunikowania najgłębszych treści na płaszczyźnie interpersonalnej. Prowadzi to do spotkania i autentycznego dialogu międzyosobowego. Spoglądając na osobę ludzką w ujęciu personalistycznym można stwierdzić, że *człowiek wierzący odkrywa i realizuje siebie jako słowo*, co dokonuje się na dwóch płaszczyznach: człowiek jest słowem *do Boga*, a zarazem słowem *od Boga*¹⁴. O ile jednak w przypadku osoby ludzkiej możemy mówić tylko o częściowym *objawieniu* i *ofiarowaniu* siebie w słowie i przez słowo drugiemu człowiekowi, o tyle w przypadku Boga stwierdzamy, że jest On cały w swoim odwiecznym Słowie i takiego też daje siebie człowiekowi. W Objawieniu Bóg jako Osoba niestworzona kieruje do człowieka swoje słowo, stanowiące wezwanie do nawiązania z Nim zbawczego dialogu¹⁵. Najdoskonalszym Słowem Boga jest Jezus Chrystus – odwieczne Słowo Ojca, w którym Bóg *wypowiedział się i ukazał swoje zbawcze zamiary wobec ludzkości w sposób pełny i ostateczny*¹⁶. Objawienie trzeba zatem rozumieć i ujmować w aspekcie dialogicznym i soteryjnym, ponieważ Bóg zawsze działa i przemawia do człowieka w celach zbawczych¹⁷.

2. Ojciec objawia się przez swoje odwieczne Słowo w Duchu Świętym

W tym momencie naszych rozważań zbliżamy się do zrozumienia przesłania Prologu Ewangelii św. Jana, który zawiera *syntezę całej wiary chrześcijańskiej* i spełnia rolę *przewodnika* po adhortacji *Verbum Domini* (VD 5)¹⁸. Zasadnicze znaczenie w myśli papieża odgrywa przekonanie, że w rzeczywistości to samo Słowo Boże przez które *wszystko się stało* (J 1,3) i które *stało się ciałem* (J 1,14), było *na początku* (J 1,1) (VD 6). Cała rzeczywistość – w tym i człowiek, który zajmuje szczególne miejsce w świecie stworzonym – rodzi się ze Słowa jako *creatura Verbi* (VD 8, 9). Wyrażenie *na początku*, zastosowane przez Jana w sposób przemyślany i celowy, nawiązuje do pierwszych słów z Księgi Rodzaju

¹⁴ C.S. Bartnik, *Metoda znakowo-personalistyczna w ujęciu Profesora Mariana Ruseckiego*, w: *Scio cui credendi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Lublin 2007, s. 71; C. S. Bartnik twierdzi, że *teologia chrześcijańska wyrasta ze słowa, otrzymuje przede wszystkim formę słowa i żyje jako słowo wcielające się w określone treści życia osobowego*. C. S. Bartnik, *Teologia „poietyczna”*, „Collectanea Theologica” 57(1987) fasc. IV, s. 16; por. J. Szymik, *Teologia Słowa Bożego*, w: *Ku mądrości teologii*, Szczecin 2008, s. 235-236; A. Kłoczowski, *Religia Słowa wobec religii kosmosu*, „W Drodze” 5(1977)1, s. 10.

¹⁵ Por. M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, Kraków 2007, s. 122-123.

¹⁶ M. Rusecki, *Objawienie Boże*, dz. cyt., s. 870.

¹⁷ Por. M. Rusecki, *Zbawczy wymiar Objawienia*, w: *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności*, Lublin 1996, s. 411.

¹⁸ Pisma Jana Ewangelisty zajmują uprzywilejowane miejsce w teologii J. Ratzingera/Benedykta XVI. Por. P. Ide, *Chrystus daje wszystko*, dz. cyt., s. 184.

(1,1). Trzeba jednak zauważyć, że w Księdze *Genesis* początek oznacza moment, w którym Bóg powołał do istnienia świat, wraz z czasem i przestrzenią. W myśli autora czwartej Ewangelii *początek* oznacza jednak coś więcej niż tylko zakomunikowanie samego aktu stwórczego. Jan wskazuje na początek o charakterze absolutnym, co prowadzi do podjęcia refleksji nad tajemnicą wewnętrznego życia Trójcy Świętej: *Janowy Prolog mówi nam, że Logos jest rzeczywiście od zawsze, i od zawsze On jest Bogiem. Tak więc nigdy nie było w Bogu czasu, w którym nie było Logosu. Słowo istniało przed stworzeniem* (VD 6). Dokonując próby analizy wewnętrznego życia trójjedynego Boga odkrywamy, że w Bogu występuje dialog: *Bóg, który jest nie tylko Logosem, lecz także Dia-logosem, nie tylko myślą i sensem, lecz także rozmową i słowem, we wzajemnym odnoszeniu się do siebie*¹⁹. W trójosobowym Bogu zachodzi więc zjawisko dialogu opartego na słowie i miłości. Ojciec, Syn i Duch Święty są w istocie rzeczywistością słowa i miłości w ich wewnętrznym wzajemnym zwracaniu się ku sobie²⁰. Wzajemna relacja Osób Boskich w żadnej mierze nie przesłania, ani nie usuwa jedności Boga, lecz ją konstytuuje; co więcej, taki stan rzeczy prowadzi do stwierdzenia, że *Bóg jest doskonałą komunią miłości pomiędzy Ojcem, Synem i Duchem Świętym*²¹. Centrum życia Bożego stanowi zatem komunია opierająca się na wzajemnym i absolutnym darze z siebie Ojca, Syna i Ducha Świętego.

Rozważania papieskie prowadzą do podjęcia jeszcze głębszej refleksji nad relacjami wewnątrztrynitarnymi. Benedykt XVI zauważa, że *Bóg daje się nam poznać jako tajemnica nieskończonej miłości, w której Ojciec wyraża odwiecznie swoje Słowo w Duchu Świętym. Dlatego Słowo, które od początku jest u Boga i jest Bogiem, objawia nam samego Boga w dialogu miłości między Osobami Boskimi i zaprasza nas do uczestnictwa w nim* (VD 6). Wcielone Słowo, które odwiecznie *jest u Boga i jest Bogiem*, objawia Boga w dialogu miłości, który toczy się między Osobami Boskimi i zaprasza ludzki do uczestnictwa w tym dialogu. Okazuje się bowiem, że osoba ludzka, stworzona na obraz i podobieństwo Boże, może siebie samą zrozumieć do końca jedynie wtedy, gdy przyjmie Słowo Boże. Sobór Watykański II trafnie ujmuje tę prawdę, nauczając, że *tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego*²². Na uwagę zasługuje pneumatologiczny rys tego wydarzenia, podkreślany przez Benedykta XVI, który zaznacza, że przyjmując Słowo Boże, jednocześnie należy z *uległością*

¹⁹ J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 1970, s. 134; por. J. Szczurek, *Trójjedyny*, Kraków 2003, s. 340.

²⁰ Por. J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, dz. cyt., s. 135.

²¹ Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostołska „Sacramentum Caritatis”* (22.02.2007), 8.

²² Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, „*Gaudium et spes*”, 22; por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis* (4.03.1979), 8.

poddać się działaniu Ducha Świętego (VD 6). Zarówno przyjęcie przez człowieka Słowa – Jezusa Chrystusa, jak i odnalezienie w Słowie wcielonym swej osobowej godności i właściwego powołania, dokonuje się przy asystencji i czynnym współudziale Ducha Świętego.

W życiu Trójjedynego Boga, stanowiącym tajemnicę nieskończonej miłości, *Ojciec wyraża odwiecznie swoje Słowo w Duchu Świętym* (VD 6). Słowo, które odwiecznie jest w Bogu i jest Bogiem, objawia wewnętrzny dialog miłości między Osobami Boskimi i zaprasza ludzi do udziału w życiu trynitarnym, gdyż realizacja powołania chrześcijańskiego dokonuje się w relacji miłości z Ojcem, Synem i Duchem Świętym²³. Tak jak w życiu wewnętrznym Trójcy Świętej Ojciec wypowiada swoje Słowo w Duchu Świętym, tak też postępuje w przypadku objawienia się wobec świata. Bóg Ojciec przez swojego Syna objawia się w Duchu Świętym. Odczytywanie działania Boga, będącego odbłaskiem odwiecznej miłości, może się dokonać jedynie w Duchu Świętym i w uległości Jego inspirującym natchnieniom.

Duch Boży tworzy komunie miłości w Trójcy Świętej, gdyż w Nim Ojciec wypowiada swoje Słowo – rodzi odwiecznie Syna, a Druga Osoba Boska w Duchu Świętym responsorycznie odpowiada na miłość Boga Ojca. Tajemnica działania Trzeciej Osoby Boskiej w życiu trynitarnym objawia się w ekonomii zbawczej, ponieważ to właśnie *w Duchu Świętym Bóg udziela się jako miłość*²⁴.

3. Syn Boży i Objawienie

Benedykt XVI, przedstawiając w adhortacji *Verbum Domini* ekonomie Objawienia Bożego w wymiarze trynitarnym, przypomina, że początkiem i źródłem wszelkiego objawienia jest Bóg Ojciec. W swoim Synu, *Logosie, który stał się ciałem* (J 1,14), Ojciec doprowadził objawienie *do końca i do doskonałości* (DV 4). Papież w swoich rozważaniach, nie tyle akcentuje sam moment zakończenia objawienia, co raczej wskazuje na jego pełnię i doskonałość, i wiąże ją z misterium Chrystusa. Objawienie dokonało się definitywnie i absolutnie w osobie wcielonego Syna Bożego. Autorzy średniowieczni nazywali Chrystusa: *verbum abbreviatum* – słowem streszczonym²⁵. W ten sposób próbowali wyrazić swoje głębokie przekonanie, że w osobie Chrystusa koncentruje się i skupia całe

²³ Por. J. Ratzinger, *Na początku Bóg stworzył... Cztery kazania o stworzeniu i upadku. Konsekwencje wiary w stworzenie*, Kraków 2006, s. 77.

²⁴ J. Ratzinger, *Duch Święty jako „Communio”*. *Relacje między pneumatologią i duchowością według Augustyna*, w: *Pielgrzymująca wspólnota wiary. Kościół jako komunია*, Kraków 2003, s. 39.

²⁵ Por. S. Moysa, *Słowo zbawienia*, Kraków 1974, s. 113.

objawienie. Tradycja sięgająca swymi korzeniami okresu patrystycznego używała wymownego określenia w odniesieniu do wcielonego Słowa Bożego: *Słowo stało się krótkie*²⁶. Papież przypomina źródła tej starej tradycji, nawiązującej do słów proroka Izajasza, które przytoczył także św. Paweł w Liście do Rzymian, aby ukazać wypełnienie w Chrystusie zapowiedzi zawartych w Starym Testamencie. Benedykt XVI zauważa, że „*Bóg krótkim uczynił swe słowo, skrócił je*” (por. *Iz 10,23; Rz 9,28*). (...) *Sam Syn jest Słowem, Logosem. Odwieczne Słowo stało się małe – tak małe, że zmieściło się w żłobie. Stało się dzieckiem, aby Słowo było dla nas uchwytnie*²⁷. Od tej pory Słowo Boże stało się nie tylko słyszalne, ale i widzialne, gdyż posiadało *widzialne oblicze Jezusa z Nazaretu* (VD 12)²⁸. W rzeczywistości Chrystus jawi się jako ostateczne Słowo Boga, gdyż w Nim Bóg *powiedział wszystko, co kiedykolwiek miał ludziom do powiedzenia: w Jezusie Chrystusie wypełnia się tajemnica Boga, który przemawia do ludzi jak do przyjaciół, który objawia się Mojżeszowi w Prawie, objawia się uczniom i prorokom. Poznawszy Jezusa, przebywając z Nim, słuchając Jego nauczania i widząc znaki, jakie czynił, uczniowie zrozumieli, że w Nim wypełniło się całe Pismo. Jak stwierdzi później chrześcijański pisarz: „Całe Boskie Pismo stanowi jedną jedyną księgę i tą jedyną księgą jest Chrystus, mówi ono o Chrystusie i w Chrystusie ma swoje wypełnienie”* (Hugon ze Świętego Wiktora, *De arca Noe*, 2, 8)²⁹. W Jezusie

²⁶ *Ho Logos pachynetai (lub brachynetai)*. Por. Orygenes, *Peri Archon*, I, 2, 8: SC 252, ss. 127-129. 26. Cyt za VD 12.

²⁷ Benedykt XVI, *Boże Dziecię prosi o naszą miłość* (Pasterka w Bazylice św. Piotra, 25.12.2006), OsRomPol 2(290)2007, s. 46; por. J. Ratzinger, *Błogosławieństwo Bożego Narodzenia. Medytacje*, Kraków 2006, s. 63.

²⁸ Por. XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Oreddie końcowe*, II, 4-6, OsRomPol 1(309)2009, s. 24-26. W Ewangelii św. Jana Chrystus mówi: *Kto mnie zobaczył, zobaczył także i Ojca* (J 14,9). Komentując to stwierdzenie, J. Ratzinger pisze: *kiedy widzi się w Chrystusie Ojca, oznacza to przecieź, iż rzeczywiście rozdartą jest w nim zasłona świątyni i odsłonięta wewnętrzna istota Boga. Wtedy Bóg, ten Jeden i Jedyny, staje się widoczny nie jako monada, lecz jako Trójca. Wtedy człowiek staje się rzeczywiście przyjacielem, wtajemniczonym w najgłębszą tajemnicę Boga. Nie jest już niewolnikiem w mrocznym świecie, lecz zna głębię prawdy. Ale ta prawda jest drogą, jest śmiertelną i właśnie w zatraceniu siebie życiodajną przygodą miłości, która jedyna jest wolnością*. J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, Kraków 2005, s. 42.

²⁹ Benedykt XVI, *Bóg przemawia do ludzi jak do przyjaciół. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* (4.01.2009), OsRomPol 3(311)2009, s. 40. Papież zwraca uwagę na konieczność uwzględnienia różnych sposobów posługiwania się wyrażeniem *słowo Boże* i stosowanie w odniesieniu do niego języka analogicznego. Pisze o *symfonii słowa*, ponieważ odwieczne Słowo Boże, wyraża się na różne sposoby i w związku z tym możemy mówić o *pieśni na wiele głosów*. Benedykt XVI wymienia szereg elementów, które wchodzą w skład tej *symfonii*. Na pierwszym miejscu podkreśla znaczenie samego stworzenia (*liber naturae*), następnie pisze o przemawianiu Boga, który w ciągu całych dziejów mocą swego Ducha *mówił przez proroków*. Przypomina, że za słowo Boże natchnione przez Boga należy uważać Pismo święte, Stary i Nowy

z Nazaretu – człowieku, którego życie było ograniczone określonymi ramami czasu i przestrzeni – skupiło się i wypowiedziało w sposób ostateczny jedyne Słowo Boże: *Słowo nie wyraża się tu przede wszystkim w sposób dyskursywny, poprzez pojęcia lub reguły. Obcujemy tutaj z osobą samego Jezusa. Jego jedyna i szczególna historia jest ostatecznym słowem, jakie Bóg kieruje do ludzkości* (VD 11, por. 14). Realizacja Objawienia nie ograniczała się tylko do przekazania słowa, gdyż Bóg, wkraczając w ludzkie dzieje w określonym miejscu i czasie, wyraził siebie także w czynach i dziełach³⁰. Chrystus jest *kresem* Bożego przemawiania, gdyż w Nim Bóg w całej pełni *wypowiedział samego siebie*³¹. Słowo Boże, wyrażając się w różnorodny sposób, w ciągu całych dziejów zbawienia, osiągnęło swą pełnię w tajemnicy wcielenia, śmierci i zmartwychwstania Syna Bożego (VD 7, 11-14, 21). Możemy zatem powiedzieć, że wszystko, co Bóg powiedział przed i po ziemskim życiu wcielonego Słowa Bożego nabiera właściwego znaczenia i odkrywa swój pełny sens jedynie w odniesieniu do Niego³². Upoważnia to do stwierdzenia, że wszystko ukierunkowane było i zmierzało do Jezusa Chrystusa, albo w Nim znajdowało swe źródło, z którego wypływało. We wcielonym Logosie dokonała się koncentracja prawdy. Każde słowo Boże i każda prawda chrześcijańska ma swoje ostateczne odniesienie do Chrystusa, gdyż dopiero w Nim wszystko nabiera właściwego sensu, a historia ludzka staje się historią zbawienia.

4. Duch Święty i Objawienie

W ujęciu Benedykta XVI ekonomia Objawienia ma swój *początek* i swe *źródło* w Bogu Ojcu, jednakże na szczególną uwagę zasługuje jego stwierdzenie, że *szczytem objawienia Boga Ojca jest ofiarowany przez Syna dar Parakleta* (por. *J 14,16*), *Ducha Ojca i Syna, który nas „doprowadzi do całej prawdy”* (*J 16,13*). *W ten sposób wszystkie obietnice Boże stają się „tak” w Jezusie Chrystusie* (por. *2 Kor 1,20*), *a człowiek zyskuje możliwość wejścia na drogę prowadzącą do Ojca* (por. *J 14,6*), *aby w końcu „Bóg był wszystkim we wszystkich”* (*1 Kor 15,28*) (VD 20). W ciągu całego ziemskiego życia Jezusa Chrystusa Duch Święty kształtował i podtrzymywał więź miłości między Nim i Ojcem. W adhortacji *Verbum Domini* papież wskazuje na szereg istotnych elementów wskazujących na związek Ducha Świętego z wcielonym Słowem Bożym: *Pismo święte wska-*

Testament. Ponadto zwraca uwagę na to, że słowo Boże jest nieustannie przekazywane w żywej Tradycji Kościoła (VD 7).

³⁰ Por. K. Guzowski, *Personalizm Objawienia i wiary w ujęciu Profesora Mariana Ruseckiego*, w: *Scio cui credendi...*, dz. cyt., s. 77.

³¹ Por. H. Waldenfels, *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele dzisiaj*, Katowice 1993, s. 173.

³² Por. C.S. Bartnik, *Słowo słów*, „W Drodze” 5(1977)1, s. 18.

zuje nam na obecność Ducha Świętego w dziejach zbawienia, a w szczególności w życiu Jezusa, który począł się z Dziewicy Maryi za sprawą Ducha Świętego (por. Mt 1,18; Łk 1,35); na początku swojej działalności publicznej, nad brzegami Jordanu, widzi, jak zstępuje na Niego w postaci gołębiczy (por. Mt 3,16); w tym też Duchu Jezus działa, przemawia i raduje się (por. Łk 10,21); i w Duchu ofiaruje samego siebie (por. Hbr 9,14). Pod koniec swojej misji, zgodnie z przekazem Jana Ewangelisty, Jezus jasno ukazuje związek daru ze swego życia z postaniem Ducha do uczniów (por. J 16,7). Następnie Jezus zmartwychwstały, noszący na swoim ciele znaki męki, tchnie Ducha (por. J 20,22), a uczniowie stają się uczestnikami Jego misji (por. J 20,21) (VD 15).

Duch Święty, który jest Duchem Ojca i Syna, kontynuuje zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa w świecie. W żadnej mierze jednak nie umniejsza, ani nie zastępuje samego Chrystusa. Trzecia Osoba Boska dokonuje dzieła uświęcenia całej rzeczywistości stworzonej, a człowieka prowadzi do poznania prawdy (J 16,13), do Chrystusa, który jest *Drogą, Prawdą i Życiem* (J 14,6)³³. Tak jak Syn nie działał sam z siebie, lecz został posłany przez Ojca, podobnie i Duch Święty został posłany przez Ojca i Syna (J 15,26), i spełnia swą misję w odniesieniu do słowa Bożego w świecie, kontynuuje zbawcze działanie wcielonego Słowa Bożego: *Duch Święty pouczy uczniów o wszystkim i przypomni im wszystko, co powiedział Chrystus (por. J 14,26), ponieważ to On, Duch Prawdy (por. J 15,26), doprowadzi uczniów do całej prawdy (por. J 16,13). W końcu, jak czytamy w Dziejach Apostolskich, Duch zstępuje na Dwunastu zebranych na modlitwie wraz z Maryją w dniu Pięćdziesiątnicy (por. 2,1-4), i pobudza ich do misji głoszenia wszystkim ludziom Dobrej Nowiny (VD 15)*³⁴. Ten sam Duch Boży, który mówił przez proroków, przypomina uczniom to wszystko, co im powiedział Chrystus, prowadzi uczniów do poznania całej prawdy, nieustannie wspiera i inspiruje Kościół w dziele głoszenia wszystkim ludziom słowa Bożego.

Po dokonaniu przez Chrystusa dzieła zbawczego, Duch Święty kontynuuje Jego misję na ziemi. Trzecia Osoba Boska prowadzi świat do Chrystusa, a *przez Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie* całe stworzenie kieruje do Ojca (J 14,6), aby u kresu dziejów *Bóg był wszystkim we wszystkich* (1 Kor 15,28), a osoby ludzkie osiągnęły swoje spełnienie w komunii trynitarnej. W związku z tym czas między wniebowstąpieniem i powtórny przyjściem Chrystusa jest dla chrześcijan okresem, w którym dokonuje się w mocy Ducha Świętego realizacja misterium Chrystusowego w społeczności ludzkiej.

³³ Por. J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, dz. cyt., s. 38-39.

³⁴ Por. SC 12; J. Ratzinger/Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu. Część 1. Od chrztu w Jordanie do przemienienia*, Kraków 2007, s. 198-200.

Zakończenie

Dokonując analizy nauczania zawartego w adhortacji *Verbum Domini*, odkrywamy, że Benedykt XVI przedstawia ekonomię Objawienia Bożego w ujęciu trynitarnym. Wszelkie działanie Boga posiada swoje ostateczne źródło w Ojcu, urzeczywistnia się w Synu, a dopełnia i objawia w Duchu Świętym: *Tworzy się w ten sposób „koło miłości”: Ojciec rodzi Syna, Syn i Ojciec tchną Ducha, Duch uobecnia Syna i prowadzi do Ojca*³⁵. Objawienie, będąc dziełem Trójjedynego Boga, zarazem odsłania rysy charakterystyczne dla poszczególnych Osób Boskich. Ekonomia Objawiania Bożego ma *początek* i *źródło* w Bogu Ojcu, swą pełnię osiągnęła w Synu, *Logosie, który stał się ciałem* (J 1,14), natomiast jej szczytem jest *dar Parakleta* (J 14,16) czyli Duch Ojca i Syna (VD 20). Używając języka obrazowego można powiedzieć, że *sercem objawienia chrześcijańskiego jest Jezus Chrystus, który przez dar swojego Ducha otworzył nam dostęp do Ojca*³⁶.

Papież, ukazując trynitarny wymiar Objawienia, przede wszystkim skupia się na prezentacji jego dialogicznego aspektu, co prowadzi do analizy życia trynitarnego, jako jego źródła, a następnie przedstawia misję Syna i misję Ducha Świętego, które są ze sobą tak ściśle związane, że w istocie stanowią jedną ekonomię zbawienia (VD 15).

W ekonomii Objawienia inicjatywa należy do Boga Ojca, który jest *źródłem* pochodzenia Syna i Ducha Świętego oraz początkiem całej rzeczywistości. W analizie historii zbawienia należy jednak zwrócić uwagę na to, że Bóg wielokrotnie przemawiał do ludzkości, co najdobitniej spośród ksiąg Nowego Testamentu stwierdza List do Hebrajczyków: *Wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do ojców przez proroków, a w tych ostatecznych dniach przemówił do nas przez Syna* (Hbr 1,1). Objawienie najpełniej urzeczywistniło się w osobie wcielonego Słowa Bożego, który jest świadkiem odwiecznej miłości Ojca i ukazał światu Jego plan zbawienia człowieka. Zatem w Bożej ekonomii dzieło objawienia i zbawienia w nierozzerwalny sposób są ze sobą związane. Bóg Ojciec, posyłając na świat swojego Syna, w ostateczny sposób wkroczył w dzieje człowieka oraz poświęcił misję wcielonego Słowa poprzez dzieła, jakich Ono dokonywało w imię przedwiecznego Ojca. Zapewne dlatego papież kładzie szczególny nacisk na chrystologiczny charakter Słowa Bożego, ale jednocześnie nie pomija jego wymiaru pneumatologicznego³⁷.

³⁵ R.E. Rogowski, *Światłość i tajemnica*, Katowice 1986, s. 188-189.

³⁶ F. Arduzzo, *Magisterium Kościoła*, Kraków 2001, s. 10.

³⁷ Por. N. Eterović, *Posynodalna adhortacja apostolska „Verbum Domini”...*, dz. cyt., s. 15.

Benedykt XVI, prezentując objawienie Boże w kontekście trynitarnym, podkreśla bowiem fakt, że po spełnieniu dzieła zbawczego przez Chrystusa, Duch Święty kontynuuje Jego misję w świecie. Syn Boży objawił światu miłość Ojca i Boży plan zbawienia, natomiast Duch Boży otwiera serce człowieka i dokonuje interioryzacji dzieła objawienia i zbawienia, dzięki czemu czyni je skutecznymi dla człowieka. Trzecia Osoba Boska dokonuje uświęcenia całej rzeczywistości stworzonej, a człowieka prowadzi do udziału w komunii trynitarnej. Ostatecznie możemy stwierdzić, że to Ojciec przez Syna w Duchu Świętym wprowadza człowieka w trynitarny wymiar życia, który nie jest dla niego dostępny na podstawie naturalnych możliwości osoby ludzkiej.

Summary

A TRINITARIAN DIMENSION OF GOD'S REVELATION IN TERMS OF THE ADHORTATION *VERBUM DOMINI* BY BENEDICT XVI

The article aims at presenting a Trinitarian dimension of God's Revelation in terms of the adhortation *Verbum Domini* by Benedict XVI. The Revelation, being the work of Triune God possesses the traits characteristic of the particular Divine Persons. The Economy of God's Revelation has its roots in God, the Father, has reached its fullness in the Son, *Logos, who became flesh* (J 1.14) and its highest form is the *Paraclete's gift* (J 14.16), i.e. the Spirit of the Father and the Son. (VD 20) The article first deals with the dialogue-like dimension of God's Revelation and then goes on to analyze the Trinitarian life as its source only to depict, at the following stage, the mission of the Son and the Holy Spirit in relation to the Revelation. These are so closely interconnected that they in fact constitute the only economy of salvation (VD 15).